

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

УДК 347.781.52

DOI: 10.22162/2500-1523-2020-3-567-573

«Өрийн цолмн» седкүл болн өөрдин шин үйин урн зокал (= Журнал «Өрийн цолмон» ('Утренняя звезда') и современная литература и фольклор ойратов Синьцзяна)

Байндала Батан¹

¹ Калмыцкий государственный университет им. Б. Б. Городовикова (д. 11, ул. А. С. Пушкина, 358000 Элиста, Российская Федерация), Институт монгольской филологии и культуры Северо-Западного университета национальностей (д. 1, Северо-Западная Нью Виллидж, г. Ланьчжоу 730030, Ганьсу, КНР) магистрант

0000-0002-2858-2618. E-mail: bayandalai@qq.com

© КалмНЦ РАН, 2020

© Байндала Б., 2020

Аннотация: *Введение.* В становлении современной литературы ойратов Синьцзяна заметную роль сыграли газеты и журналы, на страницах которых публиковались произведения первых национальных литераторов. Первые попытки ойратов Синьцзяна наладить издание национальной газеты «Илийн куундэнэ келнэ сонын» ('Газета на языке илийских [ойратов]') относятся к 1910 г. Однако периодическое и массовое издание газет начинается лишь в 1940-е гг. С 1954 г. начинает издаваться журнал «Үрн зокал» ('Художественная литература'), который в наши дни известен под названием «Өрийн цолмн» ('Утренняя звезда'). Цель данной статьи — показать роль журнала «Өрийн цолмн» ('Утренняя звезда') в становлении и развитии современной литературы ойратов Синьцзян-Уйгурского автономного района КНР. *Результаты.* Основная деятельность журнала «Өрийн цолмн» ('Утренняя звезда') была связана не только с публикацией произведений национальных литераторов ойратов Синьцзяна, но и с организацией самого литературного процесса. Для ознакомления и освоения художественного языка молодыми писателями на страницах журнала публиковались наиболее известные фольклорные произведения и образцы произведений старописменной ойратской литературы. Редакция журнала регулярно устраивала для них обучающие летние школы и творческие конкурсы. Благодаря этому процессу зародилась традиция проведения литературоведческих конференций, посвященных выходу книги того или иного писателя, которая сохранилась до наших дней. На таком мероприятии происходит не столько презентация книги, сколько ее конструктивное обсуждение. Со временем из журнала «Өрийн цолмн» ('Утренняя звезда') выделился другой журнал «Кел ба орчулна» ('Язык и перевод'). В ряду других монголоязычных газет и журналов, издававшихся в Синьцзяне, журнал «Өрийн цолмн» ('Утренняя звезда') и сегодня остается одним из самых массовых и влиятельных изданий.

Ключевые слова: Синьцзян, ойраты, журнал «Утренняя звезда» ('Өрийн цолмон'), современная литература, летние школы, литературные конференции, произведения писателей

Благодарность. Материалы статьи апробированы на Международной научной онлайн-конференции «Монголоведение в начале XXI в.: современное состояние и перспективы развития-II», проведенной при финансовой поддержке РФФИ (проект № 20-09-22004) и частичной поддержке гранта Правительства РФ (№ 075-15-2019-1879).

Для цитирования: Байндалай Б. «Өрийн цолмн» седкүл болн өөрдин шин үйин урн зо-
кал (= Журнал «Өрийн цолмон» ('Утренняя звезда') и современная ойратская литература) // Монголоведение. 2020. Т. 12. № 3. С. 567–573. (На монг.). DOI: 10.22162/2500-1523-2020-3-567-573

UDC 347.781.52

DOI: 10.22162/2500-1523-2020-3-567-573

Öriyin Colmon ('Morning Star') Journal: Contemporary Literature and Folklore of Xinjiang Oirats

Bayindalai Batan¹

¹ Gorodovikov Kalmyk State University (11, Pushkin St., Elista 358000, Russian Federation), Institute of Mongolian Philology and culture of the Northwest University for Nationalities (1, Northwest New Village, Minying Rd., Chengguan, Lanzhou 730030, Gansu, People's Republic of China)

Graduate Student

 0000-0002-2858-2618. E-mail: bayandalai@qq.com

© KalmSC RAS, 2020

© Bayindalai B., 2020

Abstract. *Introduction.* Newspapers and journals that published works of first national writers played a significant role in the formation of modern Xinjiang Oirat literature. The earliest attempts Xinjiang Oirats to establish a national newspaper — *Ili Kundan Keln Sonin* ('Newspaper in the Language of Ili [Oirats]') — date back to 1910. However, regular and mass publication of newspapers began only in the 1940s. The *Urn Zokal* ('Fiction') journal currently known as *Öriyin Colmon* ('Morning Star') has been published since 1954. *Goals.* The article aims to show the role of the *Öriyin Colmon* ('Morning Star') journal in the shaping and development of modern Oirat literature in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region of China. *Results.* The journal has not only published works of ethnic Oirat writers from Xinjiang but also organized the literary process as such. The periodical has published the most famous folklore works and samples of old written Oirat literature for young writers to learn and master the classical literary language. The editorial team has regularly organized training summer schools and creative competitions. This process resulted in the tradition of holding literary conferences to celebrate publications of books, and the trend has survived till nowadays. Such events not only represent a new book but rather serve a platform for constructive discussions over the latter. Over time, the *Öriyin Colmon* ('Morning Star') journal gave rise to another one — *Kel ba Orculya* ('Language and Translation'). As compared to other Mongolian-language newspapers and magazines published in Xinjiang, the

Öriyin Colmon ('Morning Star') journal remains a most popular and influential publication even nowadays.

Keywords: Xinjiang Oirats, *Öriyin Colmon* ('Morning Star') journal, contemporary literature, summer schools, literary conferences, literary compositions

Acknowledgements: The article was presented at the international scientific online conference "Mongolian Studies at the beginning of the 21st century: Current State and Development Prospects – II", held with the financial support of RFBR (project № 20-09-22004) and partial support of the Russian Government Grant (№ 075-15-2019-1879).

For citation: Bayindalai B. *Öriyin Colmon* ('Morning Star') Journal: Contemporary Literature and Folklore of Xinjiang Oirats. *Mongolian Studies* (Elista). 2020. Vol. 12. No. 3. Pp. 567–573. (In Mong.). DOI: 10.22162/2500-1523-2020-3-567-573

Шинжэнгд haarдг өөрд келнэ сонын седкул, теднэ түүж

Өөрдүд аль кезэнэ үзг-бичгтэ болсн чигн, давсн зун жилд сонын, седкултэ болж. Олдсан материал бэрмтэс хэлэхлэ, Шинжэнгийн өөрдүд 1910-гч жилд түрүн дэкч тод үзгэр сонын гаргаж бээсн зэнг бээнэ. 1910-гч жилэс эндр күртл Шинжэнгд өөрд келэр гарсан сонын, седкулиг дурдхла: 1910-гч жилд "Илин күүндэнэ келнэ" сонын, 1946-гч жилд "Ардын айлн" сонын, 1940-гч жилмүдин чилгчэр "Эрк саарл" сонын, 1950-гч жилин ноха сарин негнэс эклн "Шинжэнгин өдрин сонын" (тод үзгин бар), 1954-гч жилд Шинжэнгин ардын кевллин хорахас "Урн зокал" гидг 2 цуврл бичг, 1957-гч жилд "Өрийн цолмн" седкул [[Šuγara, Dambilpeljid 1999: 8](#)].

1980-гч жилмүдт цаг сэн болад "Байн-Нолын өдрин" сонын, "Байн-Нол" седкул, "Бор-Талын өдрин сонын", "Сээрм" седкул, "Намин үүрин өмдрл" седкул (ж. «Жизнь партийной ячейки»), "Кел ба орчуулн" седкул, "Өөрдин судил" седкул, "Хан тенгр" седкул, "Шинжэнгин малын эдл-аху" седкул, "Эрүл-менд" седкул гих метин олн олн сонын седкулмүд тод, худм үзгэр гарч бээж [[Šuγara, Dambilpeljid 1999: 13](#)]. Эн сонын, седкулмүдэс зэрмнь ода күртл тод, худм үзгэр барлгдн гарчана, зэрмнх хаагдсан болна.

Эндр тана оныгт "Өрийн цолмн" гидг седкулин туск танылцуулый.

"Өрийн цолмн" седкул болхла, келн-эмтнэ утх зокалд хээртэ ахлач болн сегэтнрин күчэр 1957-гч жилд гарсмын. Тер жилдэн негл гарц барлгдсан билэ. 1957-гч жилин туула сарас эклн 36 халхта сар болиин кевлдг седкул болж, Өөрд нутгин өнр көрсн deer үнде хатхн үрлн жимслж эснэн мандлад, цецглийн делгрж эклж. "Өрийн цолмн" гидг ухан-билг нуугдсан учрта сээхн нериг Ц. Өлзэбат багш тэвсн гидг. Тер цагт тус седкулин ууђн гол редакторар Ц. Өлзэбат багш, нээрүлх комиссиин гешүүхэр Ш. Бата, Г. Дамринжав, Ха. Хасгва, А. Тээвэ зерг күмс, редакторар О. Цакн, М. Тогтх, Чагдр зерг күмс көдлж бээж.

1961-дгч жилд олн зүүлийн шалтанас болж ханцхн гарц барлгдн дэкч гарлго зоһсж [[Bayanbatu 2017: 60](#)]. 1966-гч жилд Китдин бүк назрт Сойлын хүвсхл («культурная революция») гарад, нийгм, өмдрл цуг ондан болсмын. Эн хүвсхл 1976-гч жилд зогсад, тер жилэс эклэд түрүн бээсн юман сергэж, нийгм чикрэд ирж. 1977-дгч жилд угин "Өрийн цолмн" седкул "Шинжэнгин урн зокал" (худм үзгэр) гидг нерэр 92 халхта (зэрмнь 96 халхта) улърлын седкул (ежеквартальный журнал) болж барлгдн гарч. 1978-гч жилэс эклэд 78 халхта хойр сард нег гардг седкул болж.

1979-гч жилд неринь “Шинжэнгин утх зокал” (худм үзгэр) гиж сольж. 1980-гч жилэс экли 64 нүүртэй сарин седкул болж, 1981-гч жилэс экли “Өрийн цолмн” гидг угин неринь сергэж. “Өрийн цолмн” 1985-гч жилин негдгч гарцас экли 80 нүүртэй болж. 1994-гч жилэс эклж бичкин 16 зүсм, долан кевллийн хуудста, 112 халхта хойр сард нег гардг седкул болж. 2005-гч жилэс экли бөдүн 16 зүсм, зурган барин хуудста, 96 халхта олин улсын бэрмжэтэй (стандардта) седкул болж. 2016-гч жилин негдгч гарцас экли бөдүн 16 зүсм, долан барин хуудста, 112 халхта седкул болж [Bayanbatu 2017: 60].

Эн болхла, “Өрийн цолмн” седкул гарсанас эклэд эндр күртк тууж болна. “Өрийн цолмн” седкулиг Шинжэнгин утх-урлгин холvana (Синьцзянский союз работников литературы и искусства) закрлын дор керг-үүлэн кедг, 6–8 күн көдлдг гарз болжана. Тенд көдлж бээсн, ода көдлжэдг күүнэ нериг дорк көснгэс үзтн.

Таблица 1. “Өрийн цолмн” седкулин гардач боли редактормуд (1957–2020)

[Table 1. Editors-in-Chief and literary staff of the *Öriyin Colmon* ('Morning Star') journal]

	Иардач	Иардачин дарук	редактормуд
1957–1961	Ц. Өлзэбат	—	М. Тогтх, Чагдр, Ш. Бата, Хасгба, Э. Кензэ, А. Тээвэ, Г. Дамринжав, О. Цакан,
1961–1977	—	С. Ара (1980–1984) Пүзүнхүй (1985–2001) Сээнэ (1992–1996)	Батнаасн, С. Ара, М. Жалсра, Л. Намсра, Батцэрн, Мандрва, Жамба, Зандн, До. Эрдэ, Оюн, Нова, Нимэ, Хуйг
1977–1998	Д. Саха (1977–1998)	Пүзүнхүй (1985–2001) Б.Амр-Дала (1998–2012) Н. Зөргтэ (2005 – ода)	
1998–2007	—		
2008–2020	Т. Байнбат (2008 – ода)	Б. Амр-Дала (1998–2012) Д. Эрдэ (2016 – ода)	

“Өрийн цолмн” седкул өөрдин шин үйин ури зокалд оруулсан хув-нэмр

1930-гч жилмүдэс эклэд Шинжэнгин өөрдүд бээсн гарзмудут сурхуль школ гарч, күмст үзг-бичг зааснаас эклэд бичэчнр белдгдл эклж. Бичэчнрин 1950-гч жилмүдэс экли дэгтр барлдг гарз, сонын, седкул гарч, үзтэ-бичгтэ сегэтнр зокал-бүтэлэн нийтлдг тэвцнэ болж. 1950-гч жилин ноха сарас эклэд “Шинжэнгин өдрийн сонын”-а халх deer ури зокал нийтлж эклж, экли орчулжин зокал гарч бээснээн цаарандан өөрд бичэчнр эврэ зокал бичж нийтлдг болж [Möngke 2017: 183].

1957-гч жилд “Өрийн цолмн” гидг шишлн ури зокал барлдг седкул гарч, бичэчнр эклэд зокалан нийтлсэн. Эн седкул 1987-гч жилин зургадгч гарц күртл цул тод үзгэр барлгдн гарч бээж, 1987-гч жилэс ода күртл худм, тод хойр үзгэр барлгдад гарчана. Эн седкул deer өөрд бичэчнрин зокалмудыг кевлхэс наза бас ондан келин-улсын зокал-бүтэлиг орчуулн нийтлж, өөрд умшачнрин нүднэ хужриг хаңаж бээнэ.

1957–1961-гч жилмүдт гарсан седкулмүд ода олдшго болсн учрас 1977-гч жилэс авн 2017-гч жил күртл 40 жилин эргцд эн седкулд барлгдсан зокалмудыг дорк көснгтэс үзтн.

Таблица 2. “Өрийн цолмн” седкулд барлгдсан өгүллмүдин то
[Table 2. Number of materials published in the Öriyin Colmon (‘Morning Star’) journal]

1977–1996		1997–2006		2007–2017	
түүклэнэ зокал	13	түүклэнэ зокал	13	Роман	3
келвр	1324	келвр, очерк	312	түүклэнэ зокал	10
Шүлг, очерк	2766	Шүлг	433	келвр, очерк	283
шалжан	458	шалжан	96	Шүлг	1287
Орчуллжин зокал	280	Барун орна бичэчинрин булц	15	Онл-шүүмж	119
Сойл, урлгта холвата зокал	151	Сойл, урлгта холвата зокал	56	Өгүлл	110
Амн үгин зөөр	243	Эрт, өдгө түүжин булц	1	Бичкдүдин бичсн зокалмуд	65
Дун	179	«Зокалын сонърхл» булц	1	Сурхи күмүжжин туск зокал	109
Зург	987	бичэчин тэвцн	7	Ажл-мергжлийн туск зокал	173
		“Жанхр” судллын булц	3	Орчуллжин зокал	42
		«Үннэ мөр» булц	24	Бэрмтэ зокал	33
		«Зүтклтэ күмс» тэвцн	7	Шүүмжжлийн зокал	15
		Урлгин суут булц	5	Медлж-ухана карт	43
		Билгин дээж	8	Илдкл	64
		Сурхи күмүжжин булц	119	Амн үгин зөөр	5
		Тусха ажлын булц	38	Медэн-зэнг	119
		«Гаанрин сонрт» булц	46	Герл зург	1861
		«Соя» булц	41		
		Зар-зарллын булц болн зург дууна булц	230		
		Ондан төрлин зокал	277		

Нийтлгдсн зокал

1977–1996 арви жилд шүлгийн зокал оли нийтлгдж, түүклэнэ зокалмуд бас нарч бээж. 1986-гч жилин зунар “Өрийн цолмн” седкулэс седвэрлж, залу зокалчирин зуна сургууль зокан бүрдэгдв, Өвр Монголын Ик сургууляс профессор Герлт болн Шинжэнгийн Ик сургууляс багш залж, кичэл заалж. 1988-гч жилин намраг “Өрийн цолмн” седкулэс Үрмч балхснд “Шин цагин Шинжэнгийн монгол урн зокалын эрдм номин хурл” гидг нертэ хург кеж эрдм шинжллийнэ кемжэнд өөрдин шин үйин урн зокалыг келлцэн бээнэ [Pütüngi 1996: 20]. Түүнэс талдан Хо. Бада, Т. Намжл, До. Нэдэ, Н. Йомба, Т. Бадма, Жа. Батнаас, Ни. Сеерэ, С. Доньда, Л. Баточир, С. Манж, Г. Дода, А. Очр гих метин бичэчинрин зокал бүтэлмүдиг шинжлийн судлж хург кеж.

1997–2006 жилмүдт зокалын төрл олшрсны медгднэ. Эн арви жилд мөн бас шүлг оли нийтлгдж, бас судллын өгүлл, сурхи күмүжжилтэ холвата статьяс гарсан бээнэ. 2001-гч жилин така сард Алта наズрин Ханас сумнд залу бичэчинрин зуна сургууль гархж зокал бичхиг дасхсн бээнэ. Бас зүүл бүрийн шаңилта урлдан-марна зарлж, бичэчинрт зөрг оруулн, урмд бахинь көгжэж. Зарлсан урлдаг дурддг болхла: 1998-гч жилд Китд улсин 50 жилин өөниг угтад, урлда зарлад, 2000-гч жилин № 5 седкул deer негдгч бээрнд (ормд) Ни. Лотан “Буурлтанан

болхла” гидг келвр, хойрдгч бээрнд Һаңгин “Намрин шархл инэдн” шулг, Д. Дамчин “Буурл Алтад” нээрглл (поэма), шилдг зокалын бээрнд С. Эркбатын “Эмдрлин нээрл уйнх” шулг, Л. Намсран “Хар усн, хар шора, аавин көвүн” медэлл, С. Манжин “Сэкуснэ хорва (орчлн)” келвр гих зокалмуд шаңил олж [Amardalai 2007: 46].

2003-гч жилд сурхн күмүжлийн өгүллийн шаңилта урлда зарлж, негдгч бээрнд 1 зокал, хойрдгч бээрнд 2 зокал, хойрдгч бээрнд 2 зокал, нурвдгч бээрнд 3 зокал шалнрулж авч. 2003-гч жил сурхульчирийн дунд шаңилта урлда зарлж, нээмн сурхульчин зокалыг шаңиж.

2010-дгч жилэс хооран барг жил болхи бичэчнрийн зокал бичх ахр семинар зокан бээхүлж. 2007-дгч жилэс 2017-дгч жил күртл А. Очр, Чи. Эрнц, Т. Намжл, На. Буува, Т. Жамца, Ба. Жасна гих метин бичэчнрийн зокал бүтэлиг судлх эрдм номин хург нань чигн бас 8 эрдм номин хург кеж [Bayanbatu 2017: 68]. Үүнэс наза Шинжэңд болдг “Алтн дөрө” утх зокалын шаңилта урлдана өмнк 2 шигшлтиг “Өрийн цолмн” седкүлийн кедг бээсн. Эн урлдан болхла Шинжэң дотран урн зокалын хамгин ик урлдан. 2006-дгч жилд түрүн дэкч эклж ода күртл нийт 4 саам зокан бээхүлсмн.

Эн седкүлийн назр дааж оли зокалын дегтр гархсан зэнг бээнэ. 1982-гч жилд “Богдын өргл” гидг шүлгин хураңху, 1985-гч жилд “Байрин дуулл” гидг шүлгин хураңху, “Белг” гидг келврмүдин хураңхудиг гархж [Pütünghi 1996: 24].

2008-гч жилэс нааран “Өрийн цолмн” седкүл “Элкн хээрин нутг — шин зууна Шинжэңгин монхл шүлгин сунхмл” “Сегэрсн тал — шин зууна Шинжэңгин монхл келврмүдин сунхмл” гих хойр дегтриг сунхн нээрүлж барлулсна хамт До. Нэдэн “Мөнкн хээр” гих түүклэнэ хураңху, Б. Нимжавин “Зуна цеңг” гих шүлгин хураңху, Т. Байнбатын “Билгин нүд” гих утх зокалын шалнана хураңху, төвд үндстнэ алдарт зокалч Алай зокасн, Чидлтын орчулсан “Геср ван” гих роман, П. Дамбипелжид, Арухна сунхн орчулсан “Монхл китд хэрцүлсн барун кизһэрийн шүлгин сонърхмж” гих хураңху, Ка. Церн-Доржин “Күн чолу” гих шүлгин хураңху, О. Оюна “Сетглин анър” гих очеркин хураңху, Пү. Доржин “Малчн зая” гих шүлгин хураңху, Но. Эрдэн “Бурхн седклтэ ээж” гих очеркин хураңху зерг дегтрмүдиг шилхн сунхж барлулж.

Үүнэс наза “Өрийн цолмн” седкүлийн редактор До. Эрдэ “До. Эрдэн шүүмж өгүллийн хураңху” гих урн зокалын шалнана хураңху, “Зүркнд нэмрх уйнх” гих шүлгин хураңху, редактор О. Оюн “Дурсмжд мөнкрх хээр” гих шүлгин хураңхуг барлж [Bayanbatu 2017: 71].

Мөн бас тусха булн гархж, орн-нутгийн бичэчнр, сурхульчирийн бичсн зокал бүтэл нийитлж, теднд урмд зөрг өгсн бээнэ. 2016-гч жилин бээдлэр Шинжэңгин Бичэчнрийн нийгмлгт бээсн өөрд бичэчнрийн то 141 күрч.

Эн мет “Өрийн цолмн” седкүл 1957-гч жилэс нааран өөрдин шин үйин урн зокалын көгжлд үнтэ хув нэмр оруулсиг, теднэ барлад гархсан седкүл, зокан бээхүлсн хург, зуна сурхуль, зарлсан шаңилта урлданас медж болна.

Олзлсн дегтрмүд

Amardalai 2007 — Amardalai B. Erin cag-tai eb ёжикају elbeg amjilta-yi dakin bütügei-e (= Пусть появляются произведения, соответствующие требованиям времени) // Öriyin colmon. 2007. № 5 (268). X. 41–49.

Bayanbatu 2017 — *Bayanbatu T. Oyirad soyol-un xalayun ölügei udx-a jokiyal-un gereltü colmon* (= Колыбель ойратской культуры и сияющая звезда литературы) // *Öriyin colmon* 2017. № 5 (328). X. 59–74.

Mönké 2017 — *Mönké Bu. Oyirad mongyol-un udx teüke* (= Художественная летопись ойрат-монголов). Begejing: Ündüsüten-ü keblel-ün xoriy-a, 2007. 340 x.

Pütünghi 1996 — *Pütünghi. Erüge öndeyigsen oyirad soyol-un görösü siroi-deki öngge gereltügsen uran jokiyal-un ula mör* (= Гордость ойратской культуры и светоч литературного пути) // *Öriyin colmon* 1996. № 3 (200). X. 14–27.

Šuyara, Dambilpeljid 1999 — *Šuyara, Dambilpeljid P. Oyirad monyol-un odo üy-e-yin uran jokiyal-un teüke* (= История современной литературы ойрат-монголов). Ürümči: Šinjiyang-un arad-un keblel-ün xoryi-a, 1999. 501 x.

References

- Amardalai B. May works that meet contemporary demands be glorified. *Öriyin colmon*. 2007. No. 5 (268). Pp. 41–49. (In Mong.)
- Bayanbatu T. The cradle of Oirat culture and a shining star of literature. *Öriyin colmon*. 2017. No. 5 (328). Pp. 59–74. (In Mong.)
- Mönké Bu. Fiction Chronicles of Oirat Mongols. Beijing: People's Publ. House, 2007. 340 p. (In Mong.)
- Pütünghi. Pride of Oirat culture, and a torch in literary paths. *Öriyin colmon*. 1996. No. 3 (200). Pp. 14–27. (In Mong.)
- Šuyara, Dambilpeljid P. History of Modern Oirat Mongolian Literature. Urumqi: Xinjiang People's Publ. House, 1999. 501 p. (In Mong.)